TGAU

CBAC TGAU
Hanes

Cymeradwywyd gan Cymwysterau Cymru

Canllawiau Addysgu: Uned 2 Opsiwn 2.1

Addysgu o 2026

Dyfarnu o 2028

Fersiwn 2 - Chwefror 2025

Nid yw'r cymhwyster hwn a reoleiddir gan Cymwysterau Cymru ar gael i ganolfannau Lloegr.

Yn arbennig i Gymru.
Yn barod i'r byd.

Hoffai CBAC ddiolch i fyfyrwyr ac athrawon Ysgol Uwchradd Fitzalan, Caerdydd ac Ysgol Uwchradd Llanwern, Casnewydd am gymryd rhan yn y gwaith o greu'r cloriau hyn.

Cynnwys

Cyflwyniad ... 1
Nodau'r Canllawiau Addysgu ... 1
Ffyrdd ychwanegol y gall CBAC gynnig cymorth: ... 1
Strwythur y cymhwyster ... 2
Asesu ... 3
Crynodeb o'r Asesu Uned 2 ... 3
Amcanion asesu a phwysoli Uned 2 ... 3
Trosolwg o Uned 2: Opsiwn 2.1 ... 4
Cynllun Dysgu ar gyfer Opsiwn 2.1 ... 5
Profiadau Dysgu ... 30
Cyfleoedd i ymgorffori elfennau o'r Cwricwlwm i Gymru ... 32
Geirfa ar gyfer Opsiwn 2.1 ... 41

© WJEC CBAC Ltd. 2025

CRYNODEB O NEWIDIADAU

Fersiwn	Disgrifiad	Rhif y dudalen
2	Addaswyd i, dyfarnwyd am y tro cyntaf yn Haf 2028.	1

© WJEC CBAC Ltd. 2024

Cyflwyniad

Mae CBAC TGAU Hanes wedi'i gymeradwyo gan Cymwysterau Cymru ac mae ar gael i bob canolfan yng Nghymru. Bydd yn cael ei ddyfarnu am y tro cyntaf yn Haf 2028, gan ddefnyddio graddau A* i G.

Nodau'r Canllawiau Addysgu

Prif nod y Canllawiau Addysgu yw cefnogi athrawon wrth iddynt gyflwyno CBAC TGAU Hanes a chynnig arweiniad ar ofynion y cymhwyster a'r broses asesu. **Ni fwriedir i'r Canllawiau Addysgu fod yn ddogfen gynhwysfawr i gyfeirio ati** ond yn hytrach i gynnig cefnogaeth i athrawon proffesiynol wrth ddatblygu cyrsiau ysgogol a chyffrous sydd wedi'u teilwra i anghenion a sgiliau'r dysgwyr.Mae'r canllawiau'n cynnig gweithgareddau posibl yn yr ystafell ddosbarth a chysylltau i adnoddau digidol defnyddiol (gan gynnwys ein deunyddiau digidol ein hunain, sydd ar gael yn rhad ac am ddim, a rhai o ffynonellau allanol) i roi syniadau ar gyfer gwersi diddorol ac atyniadol.

Ffyrdd ychwanegol y gall CBAC gynnig cymorth:

- deunyddiau asesu enghreifftiol a chynlluniau marcio
- digwyddiadau dysgu proffesiynol
- adroddiadau arholwyr ar bob uned
- y gallu i gysylltu'n uniongyrchol â'r swyddog pwnc
- adnoddau ar-lein am ddim
- Dadansoddi Canlyniadau Arholiadau
- Adolygu Arholiadau Ar-lein.

© WJEC CBAC Ltd. 2025

Strwythur y cymhwyster

Mae CBAC TGAU Hanes yn cynnwys pedair uned. Rhaid i'r cyfuniad o opsiynau a ddewiswyd ar gyfer Unedau 1, 2 a 3 gynnwys un uned oesoedd canol, un uned fodern gynnar ac un uned fodern.

Yn Uned 4, gall canolfannau ddewis ailadrodd cyfnod amser a astudiwyd yn flaenorol yn Unedau 1, 2 neu 3. **Fodd bynnag, ni ddylai'r testunau a ddewisir ar gyfer eu hastudio yn Uned 4 ailadrodd na gorgyffwrdd â chynnwys unrhyw un o'r unedau eraill a ddewisir.**

Cymhwyster unedol yw hwn ac nid yw'n cynnwys haenau. Nid oes hierarchaeth o ran trefn addysgu'r unedau.

	Teitl yr uned	Math o Asesiad	Pwysoli
Uned 1	Astudiaeth fanwl ar hanes Cymru	Arholiad ysgrifenedig	30%
Uned 2	Astudiaeth fanwl ar hanes Ewrop a/neu'r Byd	Asesiad Di-arholiad	20%
Uned 3	Astudiaeth o gyfnod yn hanes y byd	Arholiad ysgrifenedig	30%
Uned 4	Cymdeithas sy'n newid	Asesiad Di-arholiad	20%

© WJEC CBAC Ltd. 2025

Asesu

Crynodeb o'r Asesu Uned 2

Uned 2: Astudiaeth fanwl ar hanes Ewrop a/neu'r Byd
Asesiad di-arholiad ar sgrin: **3 awr**
20% o'r cymhwyster

80 marc

Bydd dysgwyr yn astudio un o'r chwe thestun hanesyddol canlynol i gynnal astudiaeth fanwl a fydd yn rhoi dealltwriaeth iddynt o fater yn hanes Ewrop a/neu'r byd.

Yr Oesoedd Canol

2.1 Genghis Khan tua 1162–tua 1227: astudiaeth achos ar imperialaeth yr oesoedd canol

2.2 Y Pla Du tua 1330–tua 1360: astudiaeth achos ar gymdeithas yr oesoedd canol

Modern Cynnar

2.3 Concwest Sbaen ar yr Asteciaid tua 1492–tua 1525: astudiaeth achos ar drefedigaethedd fodern gynnar

2.4 Süleyman I tua 1520–tua 1566: astudiaeth achos ar imperialaeth fodern gynnar

Modern

2.5 Y Drydedd Reich, tua 1933–tua 1945: astudiaeth achos ar genedlaetholdeb modern

2.6 Afghanistan tua 1979–tua 2001: astudiaeth achos ar gydberthynas fodern y gwledydd

Ar gyfer yr asesiad di-arholiad, bydd dysgwyr yn cynnal ymholiad hanesyddol, gan gynnig ymateb â ffocws ar fater penodol.

Bydd dysgwyr yn cwblhau asesiad Uned 2 yn ddigidol drwy lwyfan e-asesu CBAC.

Amcanion asesu a phwysoli Uned 2

AA2	Cymhwyso gwybodaeth a dealltwriaeth at gysyniadau hanesyddol megis achos a chanlyniad, parhad a newid, tebygrwydd a gwahaniaeth, ac arwyddocâd	5%
AA3	Dadansoddi, gwerthuso neu wneud penderfyniadau ar ddeunydd ffynhonnell, dehongliadau hanesyddol a dadleuon hanesyddol, gan gyfuno’r llinynnau hyn lle bo hynny'n briodol	5%
AA4	Dewis, defnyddio a chymhwyso sgiliau a thechnegau yn ymarferol i ymgymryd ag ymholiadau hanesyddol.	10%

© WJEC CBAC Ltd. 2025

Trosolwg o Uned 2: Opsiwn 2.1

Astudiaeth fanwl ar hanes Ewrop a/neu'r Byd
(20% o'r cymhwyster)

Pwrpas Uned 2 yw darparu dealltwriaeth fanwl o fater yn hanes Ewrop a/neu'r byd drwy astudio ffynonellau a dehongliadau hanesyddol.

Bydd dysgwyr yn astudio un o chwe thestun hanesyddol i gynnal astudiaeth fanwl a fydd yn rhoi dealltwriaeth iddynt o fater yn hanes Ewrop a/neu'r byd. Yna byddant yn cynnal ymholiad hanesyddol yn seiliedig ar eu dewis o destun hanesyddol.

Dylai dysgwyr allu dangos sgiliau dadansoddi a gwerthuso wrth fynd i'r afael â ffynonellau sy'n ymwneud â'r testun hanesyddol a ddewiswyd a dehongliadau hanesyddol sy'n cynnwys safbwyntiau cyferbyniol o ran digwyddiadau a phobl.

Dylai dysgwyr hefyd allu dangos gwybodaeth a dealltwriaeth o'r cysyniadau hanesyddol canlynol yng nghyd-destun eu dewis o destun hanesyddol:

- parhad a newid
- nodweddion sy'n debyg ac yn wahanol
- arwyddocâd ac effaith
- achos a chanlyniad.

Dylai dysgwyr allu dewis, defnyddio a chymhwyso sgiliau a thechnegau sy'n cael eu defnyddio i gynnal ymholiadau hanesyddol, gan gynnwys:

- cael trosolwg o destun penodol
- casglu tystiolaeth i ddatblygu dealltwriaeth o'r hanes a'r dadleuon cysylltiedig
- crynhoi'r pwyntiau a'r dadleuon allweddol
- adolygu gwybodaeth a ffurfio rhagdybiaeth sy'n gysylltiedig â chwestiwn penodol
- dewis, dadansoddi, gwerthuso a defnyddio tystiolaeth
- cynllunio a llunio ymateb i gwestiwn penodol
- datblygu hunanwerthusiad beirniadol o'u perfformiad yn y dasg.

Cyfnod amser	Opsiwn	
Yr Oesoedd Canol	2.1	Genghis Khan tua 1162–tua 1227: astudiaeth achos ar imperialaeth yr oesoedd canol
	2.1.1	Esgyniad Temujin i rym
	2.1.2	Creu gwladwriaeth y Mongoliaid
	2.1.3	Y Mongoliaid yn goresgyn China
	2.1.4	Ymosodiadau'r Mongoliaid ar ganolbarth Asia
	2.1.5	Marwolaeth a gwaddol Genghis Khan

© WJEC CBAC Ltd. 2025

Cynllun Dysgu ar gyfer Opsiwn 2.1

Yr Oesoedd Canol: Genghis Khan tua 1162–tua 1227: astudiaeth achos ar imperialaeth yr oesoedd canol

Darperir y cynllun dysgu hwn fel enghraifft ddarluniadol. Ei nod yw rhoi strwythur ac ysbrydoliaeth ond gellir ei addasu er mwyn diwallu anghenion unigryw, dewisiadau a dynameg dosbarthiadau unigol. Caiff athrawon eu hannog i addasu elfennau fel sy'n ofynnol i gyd-fynd â galluoedd a nodau dysgu eu myfyrwyr.

Ar gyfer pob adran o gynnwys yn yr uned hon, mae CBAC hefyd yn darparu adnoddau dysgu cyfunol a threfnwyr gwybodaeth. Gellir dod o hyd i'r rhain yma: https://adnoddau.cbac.co.uk/

2.1 Cefndir: Daearyddiaeth a chymdeithas y Mongoliaid (Mae pob opsiwn yn dechrau gydag adran gefndirol. Bwriad yr adrannau hyn yw rhoi cyd-destun angenrheidiol i ddysgwyr er mwyn iddynt gael mynediad at y testun hanesyddol. **Ni fydd dysgwyr yn cael eu hasesu'n uniongyrchol ar gynnwys yr adrannau cefndirol**).				
Dylai dysgwyr fod yn ymwybodol o:	Gwybodaeth	Gweithgareddau a Chanlyniadau:	Adnoddau	Amser a awgrymir (oriau)
• ddylanwad daearyddiaeth ar lwythau'r Mongoliaid, fel trafferthion o ran y tir a'r hinsawdd a'u dibyniaeth ar fasnachu gyda chymdogion.	Ble oedd Ymerodraeth y Mongoliaid. Nodweddion daearyddol ac amgylcheddol y stepdir. Natur dameidiog llwythau'r Mongoliaid nomadig. Agosrwydd llwythau'r	**Gweithgareddau:** • cofnodwch ar fap o Asia o ble daeth llwythau'r Mongoliaid gwreiddiol – mae'n bosibl ychwanegu at y map hwn yn ddiweddarach wrth i fwy o goncwestau gael eu gwneud • anodwch y map uchod i gynnwys nodweddion daearyddol y stepdir • anodwch y map i ychwanegu'r Llwybr Sidan ac esboniwch beth ydoedd. **Canlyniad:**	**Gwefan(nau):** • Steppe - National Geographic • Expansion of the Mongol Empire (c. 1200s) • Mongol Empire Rode Wave of Mild Climate - Columbia Climate School • Geopolitics and the Mongol Empire • Society of the Mongol Empire: Trade routes • Mongolia - Unesco • Genghis Khan, Trade Warrior	1 awr

© WJEC CBAC Ltd. 2025

	Mongoliaid at fasnach y Llwybr Sidan.	Gal y dysgwyr ddangos eu bod yn deall yr amgylchedd lle'r oedd llwythau'r Mongoliaid yn byw. **Gweithgaredd uwch:** Trafodwch bwysigrwydd amgylchedd y stepdir a llwybrau masnach Asia ar gyfer pobl fel y Mongoliaid – pam gallen nhw arwain at greu ymerodraeth? **Canlyniad uwch:** Gall dysgwyr lunio casgliadau ynghylch dylanwad yr amgylchedd ar Genghis Khan a phobl y Mongoliaid.	• Pax Mongolica - Wikipedia **Fideo(s):** • Definitions in the Field: Steppe - National Geographic • The Silk Road - BBC Select • The Silk Road: Connecting the ancient world through trade **Podlediad(au):** • Power Vacuum - Podlediad Mongol Empire • Genghis Khan - Dan Snow's History Hit (Gwrando o 1.35-6.25) **Map(iau):** • Blank Map of Asia Worksheets • 12th Century Mongolia • East-Hemisphere 1200ad • The Silk Road in the Mongol Era • The Silk Roads - National Geographic • Mongol Empire c.1207 **Llyfr(au):** *"Genghis Khan"* gan John Man, pennod 2	

© WJEC CBAC Ltd. 2025

			"Genghis Khan and Mongol Rule" gan George Lane, pennod 1 *"Genghis Khan and the Making of the Modern World"*, Jack Weatherford, pennod 1	
• nodweddion allweddol cymdeithas y Mongoliaid, fel eu tactegau milwrol a'u crefydd.	Prif nodweddion ffordd o fyw ymfudol y Mongoliaid nomadig – teulu, bwyd, dillad ac anifeiliaid. Tactegau'r Mongoliaid, gan gynnwys defnyddio ceffylau a gwartholion. Natur crefydd y Mongoliaid, yn enwedig siamaniaeth.	**Gweithgareddau:** • lluniwch ddiagram corryn yn dangos prif nodweddion ffordd o fyw y Mongoliaid nomadig • gweithgaredd carwsél – gallai dysgwyr weithio mewn grwpiau i lunio nodiadau ar un elfen, yna gallent rannu eu nodiadau â grwpiau eraill nes bydd pawb wedi cael yr holl wybodaeth • ymchwiliwch i dactegau brwydro'r Mongoliaid ac ysgrifennwch baragraff amdanynt. **Canlyniad:** Gall dysgwyr ddangos eu bod yn deall pwy oedd y Mongoliaid a beth oedd nodweddion nodedig diwylliant y Mongoliaid. **Gweithgareddau uwch:** • ymchwiliwch i dactegau milwrol ac arfau gwledydd Asiaidd eraill yn yr Oesoedd Canol a'u cymharu â rhai y Mongoliaid	**Gwefan(nau):** • Mongol Empire c.1207: Mongol expansion • Mongol - Britannica • Mongol Empire - Britannica • Organization of Genghis Khan's empire - Britannica • Rise of Genghis Khan - Wikipedia • Society of the Mongol Empire - Wikipedia • Women in the Mongol Empire - World History Encyclopedia • Who were the Mongols: Technology & Climate - National Geographic • The Mongol Horde: An Unstoppable Force- National Geographic • Did Mongols use stirrups? - National Geographic • The Mongols built an empire with one	1 awr

© WJEC CBAC Ltd. 2025

		• trafodwch pam yr oedd y Mongoliaid yn fwy llwyddiannus na'u cymdogion yn aml. **Canlyniad uwch:** Gall dysgwyr lunio casgliadau am ba mor bwysig oedd dulliau rhyfela'r Mongoliaid o gymharu â'r rhai a ddefnyddiwyd gan eu cymdogion a'u gwrthwynebwyr.	technological breakthrough • Military of the Mongol Empire - Wikipedia • The Mongol Empire's Best Weapon: The Mongolian Horse • Religion in the Mongol Empire - World History Encyclopedia • Religion in the Mongol Empire - Wikipedia **Fideo(s):** • The rise and fall of the Mongol Empire • The Mongols Before Genghis Khan • Mongol Weapons and Armour, 1200-1250 • The Feigned Retreat: The Mongols' Favourite Tactic **Llyfr(au):** *Genghis Khan,* gan John Man, pennod 2 *Genghis Khan and Mongol Rule,* gan George Lane, pennod 1 *Genghis Khan and the Mongol Conquests,* gan Stephen Turnbull, pennod 4	

© WJEC CBAC Ltd. 2025

			Genghis Khan and the Making of the Modern World, Jack Weatherford, pennod 1	
2.1.1 Esgyniad Temujin i rym				
Dylai dysgwyr ddeall:	Gwybodaeth	Gweithgareddau a Chanlyniadau:	Adnoddau	Amser a awgrymir (oriau)

• pwysigrwydd cefndir teuluol Temujin, gan gynnwys:
  • y Tatariaid yn gyfrifol am lofruddiaeth ei dad
  • ei fywyd yn alltud gyda'i fam, Hö'elün.
	Stori genedigaeth arwyddocaol Temujin.
	
	Rôl ei dad ymysg llwythau'r Mongoliaid a'r rhesymau dros ei farwolaeth.
	
	Bywyd alltud a phwysigrwydd Hö'elün i oroesiad Temujin.
		Gweithgareddau:
		• crynhowch y rhaniadau rhwng llwythau'r Mongoliaid o'r gwersi blaenorol
		• esboniwch beth ddigwyddodd i dad Temujin, Yesugei
		• ymchwiliwch i rôl Temujin yn helpu ei deulu i oroesi.
		
		Canlyniad:
		Gall dysgwyr ddangos eu bod yn deall plentyndod cythryblus Temujin.
		
		Gweithgaredd uwch:
		Dylai dysgwyr gwahanol wrando ar bodlediadau gwahanol gan ganolbwyntio ar blentyndod a theulu Temujin. Dylai dysgwyr rannu eu canfyddiadau, gan chwilio am nodweddion tebyg a gwahanol.
		
		Canlyniad uwch:
		Gall dysgwyr lunio casgliadau am effaith trallod ei blentyndod ar Temujin.
			Gwefan(nau):
			• Yesugei - Wikipedia
			• Hö'elün - Wikipedia
			• Women and Adversity: Hoelun Mother of Genghis Khan
			• Early Life
			• Rise of Genghis Khan - Wikipedia
			• Genghis Khan: Early life - Wikipedia
			• Rise of Genghis Khan: Childhood - Wikipedia
			• A Brief History: Temujin to Genghis Khan of Mongolia
			• The Asia-Pacific World: Mongol Expansion
			
			Fideo(s):
			• Genghis Khan: Temüjin the Child
			• The Untold Story of Genghis Khan's Childhood
				2 awr

© WJEC CBAC Ltd. 2025

			• Hoelun: Mother of Chinggis Khan (1140-1206) **Podlediad(au):** • The Rise of Temujin: Part 1 - Podlediad Mongol Empire • The Rise of Temujin: Part 2 - Podlediad Mongol Empire • The Rise of Genghis Khan - The Rest Is History **Llyfr(au):** *Genghis Khan* gan John Map, penodau 3 and 4 *Genghis Khan and Mongol Rule* gan George Lane, pennod 2 *Genghis Khan and the Making of the Modern World*, Jack Weatherford, pennod 1	

© WJEC CBAC Ltd. 2025

• sut daeth Temujin yn unig reolwr ar y Mongoliaid, gan gynnwys:
  • y gwrthdaro gyda'i wrthwynebwyr Jamukha ac Ong Khan
  • trechu llwyth y Naiman a'r Tatariaid.
	Y llw gwaed yng nghymdeithas y Mongoliaid a natur brodyr gwaed, fel oedd Jamukha a Togrul i Temujin.
	
	Y rôl a chwaraeodd Jamukha yn rhoi profiad milwrol i Temujin.
	
	Ong (Wang) Khan Togrul a'i gefnogaeth i'r Temujin ifanc.
	
	Temujin yn trechu llwythau Jamukha a Togrul yn y pen draw yn ei ymdrechion i uno pobl y Mongoliaid o dan un rheolwr.
		Gweithgareddau:
		• ymchwiliwch i bwysigrwydd llw gwaed anda a thrafodwch ei bwysigrwydd
		• disgrifiwch y nodweddion tebyg a gwahanol rhwng perthynas Temujin â Jamukha a Togrul
		• esboniwch pam trechodd Temujin lwythau Jamukha a Togrul yn y pen draw.
		
		Canlyniad:
		Gall dysgwyr ddangos eu bod yn deall rôl Jamukha a Togrul yn esgyniad Temujin i rym dros lwythau'r Mongoliaid.
		
		Gweithgareddau uwch:
		• ymchwiliwch i sut daeth Temujin yn khan dros y Mongoliaid
		• cyflwynwch ddadl ar ba mor effeithiol y daeth Temujin yn khan, gydag un ochr yn dadlau ei fod yn effeithiol iawn a'r ochr arall yn dadlau pa mor ansefydlog oedd ei fuddugoliaeth.
		
		Canlyniad uwch:
		Gall dysgwyr lunio casgliad ynghylch pa mor effeithiol yr oedd Temujin wedi uno llwythau'r Mongoliaid.
			Gwefan(nau):
			• The Anda Bond - World History Commons
			• Rise of Genghis Khan - Wikipedia
			• Genghis Khan: Rise to power - Wikipedia
			• The Asia-Pacific World: Mongol Expansion
			• Börte - Wikipedia
			• Jamukha - Wikipedia
			• Jamukha: The Forgotten Rival of Chinggis Khan
			• Rise of Genghis Khan: Becoming khan
			• Merkit: Conflict with Genghis Khan
			• Chinggis Khan's Missing Ten Years, 1186-1196
			• Battle of Dalan Baljut - Wikipedia
			• The History of the Mongols: Ong Khan
			• Toghrul - Wikipedia
			• Naimans: History - Wikipedia
			• Kuchlug - Wikipedia
			• Tayang Khan - Wikipedia
			• Tatar confederation - Wikipedia
			• Rise of Genghis Khan: Defeating rivals - Wikipedia
				2 awr

© WJEC CBAC Ltd. 2025

			• Battle of Khalakhaljid Sands - Wikipedia • Baljuna Covenant - Wikipedia • Battle of Chakirmaut - Wikipedia **Fideo(s):** • Genghis Khan: The Rivalry of Blood Brothers • Genghis Khan: The Debut of Temüjin Khan • Genghis Khan: Khan of All Mongols • Tartar vs Mongol: What's the difference? • Brief History of the Tatars • The Destruction of the Tatars, 1202 • Genghis Khan vs the Shaman Teb Tengri • Teb Tengri and the Religious Views of Chinggis Khan • The Rise of Chinggis Khan: 1162-1206 **Podlediad(au):** • The Rise of Temujin: First Steps - Podlediad Mongol Empire • The Rise of Temujin: Not quite Chingis Khan - Podlediad Mongol Empire	

© WJEC CBAC Ltd. 2025

			• The Rise of Temujin: Chinese Agent? - Podlediad Mongol Empire • Rise of Temujin: Growing Power - Podlediad Mongol Empire • Rise of Temujin: In the Balance - Podlediad Mongol Empire • Rise of Temujin: Surprise! - Podlediad Mongol Empire • Rise of Temujin: Arise Chingis Khan - Podlediad Mongol Empire • Genghis Khan - Dan Snow's History Hit (Gwrando o 6.24-10.05) **Llyfr(au):** *Genghis Khan*, gan John Man, penodau 4 a 5 *Genghis Khan and Mongol Rule*, gan George Lane, pennod 2 *Genghis Khan and the Making of the Modern World*, Jack Weatherford, penodau 1, 2 a 3	

© WJEC CBAC Ltd. 2025

<table>
<tr><th colspan="5">2.1.2 Creu gwladwriaeth y Mongoliaid</th></tr>
<tr><th>Dylai dysgwyr ddeall:</th><th>Gwybodaeth</th><th>Gweithgareddau a Chanlyniadau:</th><th>Adnoddau</th><th>Amser a awgrymir (oriau)</th></tr>
<tr>
<td>sut sefydlwyd gwladwriaeth y Mongoliaid, gan gynnwys:
Kurultai Burkhan Khaldun
y Keshig, y llys brenhinol a rôl ac arwyddocâd Borte.</td>
<td>Pwysigrwydd y kurultai yn llywodraethu llwythau'r Mongoliaid.

Arwyddocâd Kurultai Burkhan Khaldun a theitl Genghis Khan yn cael ei roi i Temujin.

Pwysigrwydd y keshig, y noyoniaid ac aelodau eraill o'r yazgurtan yn llywodraethu Ymerodraeth y Mongoliaid.

Rôl Borte, gwraig Khan, yn llywodraethu'r Ymerodraeth pan oedd y Khan i ffwrdd ar ryfelgyrchoedd.</td>
<td>Gweithgareddau:
ymchwiliwch i bwysigrwydd Burkhan Khaldun i Temujin
esboniwch bwysigrwydd cael teitl Genghis Khan
disgrifiwch y rôl a chwaraewyd gan yr uchelwyr yn Ymerodraeth Mongoliaid Genghis Khan
gwrandewch ar y podlediad Mrs Genghis Khan a thrafodwch pa mor bwysig oedd Borte i'r gwaith o lywodraethu'r Ymerodraeth.
Canlyniad:
Gall dysgwyr ddangos eu bod yn deall sut daeth Gengis Khan yn unig reolwr Ymerodraeth y Mongoliaid.

Gweithgareddau uwch:
ymchwiliwch i'r ffordd yr atgyfnerthodd Genghis Khan ei rym dros lwythau'r Mongoliaid rhwng 1206 ac 1211
trafodwch pa mor bwerus oedd Genghis Khan fel unig reolwr Ymerodraeth y Mongoliaid.</td>
<td>Gwefan(nau):
Kurultai - Wikipedia
Rise of Genghis Khan: Genghis Khan (1206)
Sole ruler of the Mongol plains (1206)
Genghis Khan: reforms and Chinese campaigns (1206-1215)
Genghis Khan: Consolidation of power (1206-1210)
The Secret History of the Mongols
Great Burkhan Khaldun Mountain and its surrounding sacred landscape
Mongol empire - Britannica
Mongolian nobility - Wikipedia
Kheshig - Wikipedia
Nökör - Wikipedia
Courts and Courtiers iv. Under the Mongols
Organization of Genghis Khan’s empire - Britannica</td>
<td>2 awr</td>
</tr>
</table>

© WJEC CBAC Ltd. 2025

			• Börte - Wikipedia	
		Canlyniad uwch: Gall dysgwyr lunio casgliadau ynghylch pa mor bwerus oedd Temujin ar ôl iddo gael ei wneud yn Genghis Khan.	• Börte: Empress of Mongolia & Genghis Khan's Wife **Fideo(s):** • Genghis Khan: Beginnings of the Great Mongol Nation **Podlediad(au):** • Genghis Khan Part 2: Rise of the Mongols - Real Dictators • Mrs Genghis Khan - Podlediad Empire **Llyfr(au):** *Genghis Khan*, gan John Man, pennod 5 *Genghis Khan and Mongol Rule*, gan George Lane, pennod 3 *Genghis Khan and the Making of the Modern World*, gan Jack Weatherford, pennod 3	

© WJEC CBAC Ltd. 2025

• effaith chwyldro cymdeithasol Genghis Khan, gan gynnwys:
  • y system ddegol filwrol
  • yassa, cod y gyfraith lafar.
	Ad-drefnu'r fyddin yn unedau o luosrifau o ddeg yn arddull hen fyddin ymerodrol y Rhufeiniaid.
	
	Rôl y cadfridogion ym myddin y Mongoliaid a'r rôl a chwaraewyd ganddynt mewn tactegau milwrol.
	
	Yr yassa, cod y gyfraith lafar a oedd bellach yn gymwys ym mhob rhan o Ymerodraeth y Mongoliaid.
		Gweithgareddau:
		• lluniadwch ddiagram i ddangos sut cafodd byddin y Mongoliaid ei had-drefnu gan ddefnyddio'r system ddegol
		• esboniwch sut gwnaeth y broses ad-drefnu hon fyddin y Mongoliaid yn fwy effeithiol
		• ymchwiliwch i'r hawliau gwnaeth cod y gyfraith newydd eu rhoi i ddinasyddion Ymerodraeth y Mongoliaid
		• trafodwch sut mae hyn yn cymharu â hawliau dinasyddion Cymru heddiw.
		
		Canlyniad:
		Gall dysgwyr ddangos eu bod yn deall sut gwellodd prosesau ad-drefnu Genghis Khan effeithiolrwydd y fyddin ynghyd â rhoi hawliau i bobl Ymerodraeth y Mongoliaid.
		
		Gweithgareddau uwch:
		• cymharwch ad-drefnu milwrol Genghis Khan â byddin yr Ymerodraeth Rufeinig, gan ddefnyddio'r cyswllt i'r Fyddin Rufeinig o wefan BBC Bitesize
		• trafodwch y nodweddion tebyg a gwahanol rhwng byddinoedd hynafol y Rhufeiniaid a'r Mongoliaid.
			Gwefan(nau):
			• Organization of Genghis Khan's empire - Britannica
			• Rise to power of Genghis Khan: Unification of the Mongol nation
			• The Mongol Empire: Social, Political, and Military Innovations and Enduring Impact
			• Genghis Khan, the revolutionary reformer
			• Military Generals of Genghis Khan
			• Society of the Mongol Empire: Tools of warfare
			• What was life like in the Roman army? BBC
			• Genghis Khan - History Guild
			• Genghis Khan - Wikipedia
			• Decimal System
			• Tumen (unit) - Wikipedia
			• Mingghan - Wikipedia
			• Mongol military tactics and organization
			• Yassa - Wikipedia
			• Genghis Khan's Code of Laws
				2 awr

© WJEC CBAC Ltd. 2025

		Canlyniad uwch: Gall dysgwyr lunio casgliadau ynghylch sut yr oedd Genghis Khan wedi newid lluoedd arfog y Mongoliaid.	**Podlediad(au):** • Genghis Khan: Lord of the Mongols - The Rest Is History **Llyfr(au):** *Genghis Khan* gan John Man, pennod 5 *Genghis Khan and Mongol Rule* gan George Lane, pennod 3 *Genghis Khan and the Making of the Modern World*, gan Jack Weatherford, pennod 3	

© WJEC CBAC Ltd. 2025

2.1.3 Y Mongoliaid yn goresgyn China				
Dylai dysgwyr ddeall:	Gwybodaeth	Gweithgareddau a Chanlyniadau:	Adnoddau	Amser a awgrymir (oriau)

• pwysigrwydd gwendidau China, gan gynnwys:
  • China'n cael ei rhannu rhwng y llinachau cystadleuol
  • ymostyngiad yr Ymerawdwr Xianzong.
	Deall bod China wedi'i rhannu rhwng tair ymerodraeth – y Jin, y Xia a'r Song.
	
	Rhyfel Xianzong, Ymerawdwr Xia yn erbyn y Jin.
	
	Methiant Xianzong i lunio cynghrair â Genghis Khan, a'i ymostyngiad yn y pen draw i gynghrair o briodas a thalu teyrnged.
		Gweithgareddau:
		• ychwanegwch ffiniau'r tair ymerodraeth i fap gwag o China
		• anodwch y map â gwybodaeth am bob un o'r tair ymerodraeth, gan gynnwys pa mor sefydlog oedd eu llywodraethau
		• ychwanegwch wybodaeth am ryfel Ymerawdwr Xianzong â'r Jin
		• ysgrifennwch baragraff i ddisgrifio elfennau cytundeb heddwch Ymerawdwr Xianzong â Genghis Khan.
		
		Canlyniad:
		Gall dysgwyr ddangos eu bod yn deall pam yr oedd China mewn cyflwr gwannach cyn goresgyniad cyntaf y Mongoliaid.
		
		Gweithgaredd uwch:
		Trafodwch sut gwnaeth anghydfodau llinachyddol yn China hi'n haws i'r Mongoliaid oresgyn yn llwyddiannus.
			Gwefan(nau):
			• Jin dynasty (1115–1234): History
			• Song dynasty: Southern Song, 1127-1279
			• Jin–Song wars: Jin–Song war during the rise of the Mongols
			• The Yuan, or Mongol, dynasty - Britannica
			• Mongol conquest of China - Wikipedia
			• Emperor Zhangzong of Jin - Wikipedia
			
			Fideo(s):
			• A Brief Introduction to Thirteenth Century China, 907-1206
			• The Mongol Invasion of the Tangut Kingdom, 1209-1210
			• How did the Mongols Conquer China?
			
			Map(iau):
			• East-Hemisphere 1200ad
				1 awr

© WJEC CBAC Ltd. 2025

		Canlyniad uwch: Gall dysgwyr lunio casgliadau ynghylch faint y byddai gwendidau China wedi helpu goresgyniadau'r Mongoliaid.	**Llyfr(au):** *Genghis Khan* gan John Man, penodau 6 a 7 *Genghis Khan and Mongol Rule* gan George Lane, pennod 4 *Genghis Khan and the Mongol Conquests* gan Stephen Turnbull, pennod 6 *Genghis Khan and the Making of the Modern World*, gan Jack Weatherford, pennod 4	

© WJEC CBAC Ltd. 2025

• sut cymerodd y Mongoliaid reolaeth dros China, gan gynnwys:
  • rhyfeloedd yn erbyn Gorllewin Xia
  • y rhyfel yn erbyn llinach Jin.
	Sut aeth y Mongoliaid o amgylch rhwystr y Wal Fawr.
	
	Prif ddigwyddiadau'r rhyfel yn erbyn Gorllewin Xia.
	
	Prif ddigwyddiadau'r rhyfel yn erbyn y Jin.
	
	Marwolaeth Genghis Khan ar ei ymgyrch olaf yn China.
		Gweithgareddau:
		• anodwch y map o'r wers flaenorol i ddangos lleoliad Wal Fawr China
		• ychwanegwch fanylion goresgyniadau'r Mongoliaid o Orllewin Xia a'r Jin
		• esboniwch pam yr oedd y Mongoliaid yn llwyddiannus yn eu hymgyrchoedd yn China.
		
		Canlyniad:
		Gall dysgwyr ddangos eu bod yn deall sut llwyddodd y Mongoliaid i goncro ymerodraethau gogleddol a dwyreiniol China.
		
		Gweithgareddau uwch:
		• cymharwch lwyddiant ymosodiadau'r Mongoliaid ar China â'u rhyfel cynharach
		• trafodwch gyfyngiadau goresgyniad y Mongoliaid – ble na wnaethant lwyddo i gymryd rheolaeth ohono?
		
		Canlyniad uwch:
		Gall dysgwyr lunio casgliadau am ba mor effeithiol oedd technegau milwrol y Mongoliaid yn y goresgyniad o China.
			Gwefan(nau):
			• Great Wall of China - Britannica
			• How did Genghis Khan breach the Great Wall of China?
			• Mongol conquest of China - Wikipedia
			• Mongol conquest of China: Tactics and policies - Wikipedia
			• Genghis Khan: Consolidation of power (1206-1210)
			• Xi Xia - Britannica
			• Mongol conquest of Western Xia - Wikipedia
			• Mongol conquest of the Qara Khitai - Wikipedia
			• Jin dynasty - Britannica
			• Genghis Khan: Campaign against the Jin (1211–1215)
			• Mongol conquest of the Jin dynasty - Wikipedia
			• Genghis Khan: Return to China and final campaign (1222-1227)
			
			Fideo(s):
			• How did the Mongols Conquer China?
				2 awr

© WJEC CBAC Ltd. 2025

			• The Mongol Invasion of the Jin Empire, 1211-1212 • The Mongol Destruction of the Tangut Kingdom, 1226-1227 • Mongol Heavy Cavalry: Mongols vs Jin Dynasty **Map(iau):** • Mongol Invasion of China **Llyfr(au):** *Genghis Khan*, gan John Man, penodau 7 a 8, hefyd 11 *Genghis Khan and Mongol Rule*, gan George Lane, pennod 4 *Genghis Khan and the Mongol Conquests*, gan Stephen Turnbull, pennod 6 *Genghis Khan and the Making of the Modern World*, gan Jack Weatherford, pennod 4	

© WJEC CBAC Ltd. 2025

2.1.4 Ymosodiadau'r Mongoliaid ar ganolbarth Asia				
Dylai dysgwyr ddeall:	Gwybodaeth	Gweithgareddau a Chanlyniadau:	Adnoddau	Amser a awgrymir (oriau)
• pwysigrwydd gwendidau Ymerodraeth Khwarazm, gan gynnwys: • gwrthwynebu Shah Muhammad II • rheolaeth y Mongoliaid dros fasnach y Llwybr Sidan.	Beth oedd Ymerodraeth Khwarazm? Yr anghydfodau mewnol a oedd yn gwanhau'r ymerodraeth. Sut aeth y Khwarazmiaid ati i ysgogi rhyfel â'r Mongoliaid. Sut oedd y gwrthdaro hwn yn cynnwys rheolaeth dros y Llwybrau Sidan.	**Gweithgareddau:** • ychwanegwch Ymerodraeth Khwarazm at fap gwag o ganolbarth Asia • anodwch y map â'r Llwybr Sidan a'r llwybr yr oedd cenhadon y Mongoliaid wedi'i ddilyn • esboniwch pam yr oedd yr ymerodraeth yn cael ei gwanhau gan anghydfodau mewnol ynghylch rheolaeth Shah Muhammad II. **Canlyniad:** Gall dysgwyr ddangos eu bod yn deall goresgyniad y Mongoliaid o Ymerodraeth Khwarazm. **Gweithgaredd uwch:** Cyflwynwch ddadl ar beth oedd y rheswm pwysicaf dros Ymosodiadau'r Mongoliaid ar Ymerodraeth Khwarazm – gwendid yr ymerodraeth, llofruddiaeth cenhadon y Mongoliaid neu bwysigrwydd cael mynediad i'r Llwybr Sidan. **Canlyniad uwch:**	**Gwefan(nau):** • Khwarazmian Empire - Wikipedia • Muhammad II of Khwarazm - Wikipedia • Genghis Khan: Invasion of the Khwarazmian Empire (1219-1221) • Facing the Wrath of the Khan - Historynet • The insult that sparked Genghis Khan to destroy an empire - Big Think • Silk Road - Wikipedia • Mongol Invasion of Khorasan - Wikipedia • The Silk Route of the Mongols: The Coming of Genghis Khan **Fideo(s):** • The Mongol Destruction of the Khwarazmian Empire • Mongol Massacres in the Khwarezmian Empire **Map(iau):** • East-Hemisphere 1200ad	1 awr

© WJEC CBAC Ltd. 2025

		Gall dysgwyr lunio casgliadau am y rheswm pwysicaf dros oresgyniad y Mongoliaid o Ymerodraeth Khwarazm.	• Genghis Khan's Middle Eastern campaigns 1216-1224 **Llyfr(au):** *Genghis Khan*, gan John Man, pennod 8 *Genghis Khan and the Mongol Conquests*, gan Stephen Turnbull, pennod 5 *Genghis Khan and the Making of the Modern World*, gan Jack Weatherford, pennod 5	

© WJEC CBAC Ltd. 2025

• effaith ymosodiadau'r Mongoliaid ar Ymerodraeth Khwarazm, gan gynnwys:
  • Anrheithio Bukhara a Samarkand
  • cost ddynol yr ymgyrch.
	Tactegau'r Mongoliaid a'u heffeithiolrwydd fel rhan o'r goresgyniad.
	
	Gwendid lluoedd gwasgaredig Khwarazm.
	
	Gwarchaeau dinasoedd pwysig fel Bukhara a Samarkand.
	
	Triniaeth y poblogaethau o sifiliaid a drechwyd gan gynnwys cyflafanau a gweithwyr medrus a orfodwyd i ymfudo.
		Gweithgareddau:
		• ychwanegwch leoliadau'r brwydrau a'r dinasoedd a oedd yn rhan o'r rhyfel hwn at y map o'r wers flaenorol
		• anodwch y map â manylion y brwydrau hyn
		• gwyliwch y fideos a gwnewch nodiadau i ychwanegu mwy o fanylion am ddigwyddiadau'r rhyfel hwn
		• ymchwiliwch i nifer y bobl a laddwyd yn yr ymgyrch hon.
		
		Canlyniad:
		Gall dysgwyr ddangos eu bod yn deall beth ddigwyddodd yng ngoresgyniad y Mongoliaid o Ymerodraeth Khwarazm.
		
		Gweithgaredd uwch:
		Cymharwch ddinistr yr ymgyrch hwn â dinistr ymgyrchoedd cynharach, gan ganolbwyntio ar faint y dinistr i eiddo a'r bywydau a gollwyd – a oedd hyn yn waeth na'r hyn a wnaeth y Mongoliaid yn flaenorol yn eu hymgyrchoedd cynharach?
		
		Canlyniad uwch:
		Gall dysgwyr lunio casgliadau am raddau'r dinistr yn y goresgyniad o Khwarazm.
			Gwefan(nau):
			• Khwarazmian Empire - Wikipedia
			• Genghis Khan: Invasion of the Khwarazmian Empire (1219-1221)
			• Mongol invasion of the Khwarazmian Empire - Wikipedia
			• Facing the Wrath of the Khan - Historynet
			• Siege of Bukhara - Wikipedia
			• Siege of Samarkand (1220) - Wikipedia
			
			Fideo(s):
			• The Mongol Destruction of the Khwarazmian Empire
			• The Mongol Invasion of the Khwarezmian Empire: 1219-1221
			• Mongol Heavy Cavalry: Khwarezm, Delhi, Kipchaks
			
			Podlediad(au):
			• Mongolian invasion of the Khwarazmian Empire - Podlediad Weird Tales
			
			Llyfr(au):
				2 awr

			Genghis Khan, gan John Man, pennod 8 *Genghis Khan and the Mongol Conquests*, gan Stephen Turnbull, pennod 5 *Genghis Khan and the Making of the Modern World*, Jack Weatherford, pennod 5	

© WJEC CBAC Ltd. 2025

2.1.5 Marwolaeth a gwaddol Genghis Khan				
Dylai dysgwyr ddeall:	Gwybodaeth	Gweithgareddau a Chanlyniadau:	Adnoddau	Amser a awgrymir (oriau)
• arwyddocâd etifeddiaeth uniongyrchol Genghis Kahn, gan gynnwys: ◦ trosglwyddo grym yn heddychlon i Ögodei, yr olynydd a ddewiswyd ganddo, yn dilyn ei farwolaeth yn 1227 ◦ Ymerodraeth y Mongoliaid fel gwladwriaeth imperialaidd gref â byddin effeithiol.	Disgynyddion uniongyrchol Genghis Khan. Esgyniad heddychlon Ögodei i'r orsedd ymerodrol. Maint Ymerodraeth y Mongoliaid ar adeg marwolaeth Genghis Khan. Natur Ymerodraeth y Mongoliaid a adawodd Genghis Khan i Ögodei.	**Gweithgareddau:** • lluniadwch goeden deulu i ddangos manylion prif ddisgynyddion Genghis Khan • esboniwch sut daeth Ögodei yn Khan Mawr • ar fap o Asia, lluniadwch faint Ymerodraeth y Mongoliaid erbyn 1227 • ymchwiliwch i fuddugoliaethau'r Mongoliaid a'r broses o sefydlu eu byddin ac esboniwch pam yr oedd byddinoedd y Mongoliaid mor llwyddiannus mewn cyn lleied o amser. **Canlyniad:** Gall dysgwyr ddangos eu bod yn deall beth ddigwyddodd ar ddiwedd bywyd Genghis Khan. **Gweithgaredd uwch:** Trafodwch y problemau a oedd o flaen byddinoedd y Mongoliaid, gan ystyried anawsterau cynnal eu hymerodraeth ynghyd â'r problemau y byddent yn eu hwynebu yn parhau i'w hehangu.	**Gwefan(nau):** • Genghis Khan: Family - Wikipedia • Genghis Khan: Succession - Wikipedia • Ögedei Khan - Wikipedia • Legacy of Genghis Khan - Britannica • The period of relative unity (1227-60) - Britannica • Mongol Empire: Military organization - Wikipedia • Military of the Mongol Empire - Wikipedia • Legacy of Genghis Khan • What Made the Mongol Army So Successful? - History on the Net • Genghis Khan, the revolutionary reformer • Genghis Khan and the Making of the Modern World: Military technology and tactic **Fideo(s):** • The Death of Chinggis Khan: August, 1227	2 awr

© WJEC CBAC Ltd. 2025

		Canlyniad uwch: Gall dysgwyr lunio casgliadau ynghylch pa mor gryf oedd yr Ymerodraeth pan fu farw Genghis Khan.	• Genghis Khan: The Final Conquering Years • Mongol Weapons and Armour, 1200-1250 **Map(iau):** • Genghis Khan empire-switch **Llyfr(au):** *Genghis Khan*, gan John Man, penodau 12 ac 13 *Genghis Khan and the Mongol Conquests*, gan Stephen Turnbull, pennod 11 *Genghis Khan and the Making of the Modern World*, gan Jack Weatherford, pennod 5	

© WJEC CBAC Ltd. 2025

• y dadleuon ynghylch sut mae Genghis Khan yn cael ei gofio, gan gynnwys:
  • hyd a lled y dinistr a achoswyd ganddo
  • yr heddwch, y sefydlogrwydd, y goddefgarwch a'r amrywiaeth a ddygodd i'r bobloedd yn ei ymerodraeth.
	Maint y gost ddynol a'r dinistr corfforol a achoswyd gan fyddinoedd Genghis Khan.
	
	Rôl goddefgarwch ac amrywiaeth yn Ymerodraeth y Mongoliaid.
	
	Yr heddwch parhaus a gafodd Asia yn sgil ymosodiadau'r Mongoliaid, sy'n cael ei alw'n Pax Mongolica.
	
	Y ddadl ynghylch gwaddol amgylcheddol ymosodiadau Genghis Khan.
		Gweithgareddau:
		• ymchwiliwch i'r dinistr gwnaeth ymosodiadau'r Mongoliaid ei greu yn ystod teyrnasiad Genghis Khan a chyflwynwch adroddiad arnynt
		• esboniwch pam arweiniodd rheolaeth y Mongoliaid at heddwch, sefydlogrwydd a goddefgarwch
		• ystyriwch y dadleuon ynghylch effaith Genghis Khan ar newid hinsawdd.
		
		Canlyniad:
		Gall dysgwyr ddangos eu bod yn deall bod Genghis Khan wedi bod yn ffigwr hanesyddol dadleuol.
		
		Gweithgaredd uwch:
		Gan edrych yn ôl dros y pwnc, pa ddylanwadau all arwain at y ffaith bod gan haneswyr safbwyntiau gwahanol am Genghis Khan? Pa rôl y gallai crefydd, cenedligrwydd neu adeg cynnal yr ymchwil ei chael yn esbonio'r safbwyntiau gwahanol hyn?
		
		Canlyniad uwch:
		Gall dysgwyr lunio casgliadau ynghylch pam y gellir dehongli cyflawniadau Genghis Khan mewn ffyrdd gwahanol iawn.
			Gwefan(nau):
			• Destruction under the Mongol Empire
			• Destruction under the Mongol Empire - Wikipedia
			• Mongol invasions and conquests: Death toll - Wikipedia
			• Key Figures in Mongol History: Mongol Unity under Chinggis Khan
			• Religion in the Mongol Empire - Wikipedia
			• The Mongols' Mark on Global History: A Tactic of Religious Tolerance
			• Genghis Khan, the 'Defender of Religion'
			• The Legacy of Genghis Khan
			• How Genghis Khan cooled the planet
			
			Fideo(s):
			• Did the Mongol Conquests really cool the Earth?
			
			Podlediad(au):
			• Ages of Conquest: Podlediad Kings and Generals
				2 awr

© WJEC CBAC Ltd. 2025

			• Genghis Khan - In Our Time • Genghis Khan - You're Dead to Me • The Rise of Genghis Khan - Gone Medieval **Map(iau):** • https://en.wikipedia.org/wiki/File:Genghis_Khan_empire-switch.svg **Llyfr(au):** *Genghis* Khan, gan John Man, penodau 14 ac 15 *Genghis Khan and Mongol Rule*, gan George Lane, pennod 3 *Genghis Khan and the Making of the Modern World*, gan Jack Weatherford, pennod 11	

© WJEC CBAC Ltd. 2025

Profiadau Dysgu

Dylid annog dysgwyr i ystyried y profiadau a'r sgiliau dysgu canlynol i ddatblygu eu dealltwriaeth, gwerthfawrogiad a'u hymwybyddiaeth o gynnwys y pwnc ymhellach. Mae'r wybodaeth yn y tabl isod yn darparu cyfleoedd i athrawon integreiddio'r profiadau dysgu yn rhan o'u proses o gyflwyno'r pwnc.

Profiad Dysgu	Ymhelaethiad o'r Profiad Dysgu
Gwneud defnydd priodol o dechnoleg ddigidol wrth gwblhau'r cymhwyster, er enghraifft drwy gyrchu deunydd ffynhonnell hanesyddol yn ddigidol	Dylid rhoi'r cyfle i ddysgwyr gael mynediad i archifau ar-lein o bob cwr o'r byd. Bydd hyn yn eu galluogi i gael gafael ar amrywiaeth o ddeunyddiau ffynhonnell hanesyddol fel llythyrau, dyddiaduron neu ddogfennau'r llywodraeth. Gall dysgwyr hefyd ddefnyddio technoleg ddigidol i ymchwilio i'r testun i'w astudio ac i feithrin eu dealltwriaeth o'r cyd-destun hanesyddol ymhellach. Caiff dysgwyr y cyfle hefyd i gyflawni eu hymchwiliad hanesyddol yn ddigidol, fel rhan o'r asesiad ar gyfer yr uned hon.
Cymryd rhan mewn ymweliadau addysgol wyneb yn wyneb neu'n ddigidol	Caiff teithiau rhithiol o'r Llwybrau Sidan drwy Asia eu cefnogi drwy broject Llwybrau Sidan UNESCO https://en.unesco.org/silkroad/
Meithrin empathi, goddefgarwch, cydymdeimlad a chwilfrydedd drwy astudio gwahanol gyd-destunau hanesyddol	Mae astudiaeth o oddefgarwch y Mongoliaid o grefyddau eraill yn eu hymerodraeth yn rhan bwysig o waddol Genghis Khan, ynghyd â chod cyfraith yassa yr ymerodraeth a roddodd hawl cyfartal i bob dinesydd.
Gweithio ar y cyd	Mae llawer o enghreifftiau o drafodaethau, fel: • pwysigrwydd amgylchedd y stepdir a llwybrau masnach Asia ar gyfer pobl fel y Mongoliaid – pam y gallent arwain at greu ymerodraeth? • pam yr oedd y Mongoliaid yn fwy llwyddiannus na'u cymdogion yn aml • pwysigrwydd llw gwaed anda • pa mor bwerus oedd Genghis Khan fel unig reolwr Ymerodraeth y Mongoliaid • sut mae hawliau cyfreithiol yn Ymerodraeth y Mongoliaid yn cymharu â hawliau dinasyddion Cymru heddiw • y nodweddion tebyg a gwahanol rhwng byddinoedd hynafol y Rhufeiniaid a'r Mongoliaid • sut gwnaeth anghydfodau llinachyddol yn China hi'n haws i'r Mongoliaid oresgyn yn llwyddiannus • cyfyngiadau goresgyniadau'r Mongoliaid o China – ble na wnaethon nhw lwyddo i gymryd rheolaeth ohono?

© WJEC CBAC Ltd. 2025

	Mae cyfleoedd i'w cael i gynnal dadleuon hefyd, fel: • pa mor effeithiol y daeth Temujin yn khan, gydag un ochr yn dadlau ei fod yn effeithiol iawn a'r ochr arall yn dadlau pa mor ansefydlog yr oedd ei fuddugoliaeth • beth oedd y rheswm pwysicaf dros Ymosodiadau'r Mongoliaid ar Ymerodraeth Khwarazm – gwendid yr ymerodraeth, llofruddiaeth cenhadon y Mongoliaid neu bwysigrwydd cael mynediad i'r Llwybr Sidan.

© WJEC CBAC Ltd. 2025

Cyfleoedd i ymgorffori elfennau o'r Cwricwlwm i Gymru

Llinynnau Cwricwlwm i Gymru	
Themâu sy'n trawstorri	
Cyd-destunau Lleol, Cenedlaethol a Rhyngwladol	Mae Opsiwn 2.1 Genghis Khan tua 1162–tua 1227 yn galluogi dysgwyr i archwilio hanes rhyngwladol yr Oesoedd Canol yn Asia, o amgylchedd stepdir llwythau'r Mongoliaid nomadig, i Ymerodraeth Khwarazm yng ngorllewin Asia, i ymerodraethau Gorllewin Xia a llinach Jin yn nwyrain Asia. Mae cysylltiadau i'w cael hefyd â'r Llwybr Sidan hynafol, y llwybr masnachu o arfordir dwyreiniol China i ardal ddwyreiniol Môr y Canoldir a gogledd Affrica.
Cynaliadwyedd	Bydd dysgwyr yn deall bod y Mongoliaid nomadig yn gynnyrch eu hamgylchedd am ei fod yn dylanwadu ar eu dyheadau a'r ffordd yr oeddent yn brwydro. Gwnaed ymchwil yn ddiweddar i effaith y Mongoliaid ar newid hinsawdd, yn enwedig yn ystod cyfnod Genghis Khan. Gallai dysgwyr ymchwilio i effaith daearyddiaeth y stepdir ar ymosodiadau'r Mongoliaid, ynghyd â'r dadleuon ynghylch dylanwad Cyfnod Cynnes yr Oesoedd Canol ar eu llwyddiant. Gallai dysgwyr hefyd ymchwilio i'r ddadl barhaus ar y graddau y dylanwadodd ymosodiadau Genghis Khan ar y newid yn yr hinsawdd yn y cyfnod hwn.
Addysg Cydberthynas a Rhywioldeb	Caiff dysgwyr y cyfle i archwilio i nodweddion nodedig cymdeithas y Mongoliaid gan gynnwys eu ffordd o fyw nomadig a'u cred mewn siamaniaeth. Dylai dysgwyr astudio cod cyfraith yassa y Mongoliaid a gafodd ei orfodi ar diriogaethau yr oedden nhw wedi'u concro, yn enwedig ei bwyslais ar oddefgarwch crefyddol a chynhwysiant, gyda'i dermau yn rhoi hawliau cyfartal i holl ddinasyddion yr ymerodraeth. Dylai dysgwyr allu trafod gwrthddywediadau trais ymosodiadau'r Mongoliaid â'r goddefgarwch, yr amrywiaeth a'r sefydlogrwydd a ddaeth yn sgil y Pax Mongolica.

© WJEC CBAC Ltd. 2025

Addysg Hawliau Dynol ac Amrywiaeth	Bydd dysgwyr yn deall bod astudiaeth o Genghis Khan yn astudiaeth o imperialaeth wrth i Ymerodraeth y Mongoliaid ledaenu ar draws Asia a bod y gwledydd yr ymosodwyd arnynt gan y Mongoliaid wedi cael eu trefedigaethu hefyd, roedd eu cyfreithiau lleol yn cael eu disodli gan god cyfraith y Mongoliaid. Roedd yr Ymerodraeth hon yn lledaenu ar draws Asia gan gwmpasu sawl math gwahanol o bobl, o'r Mongoliaid nomadig i bobl China yn y dwyrain a'r Mwslimiaid yn y gorllewin. Dylai dysgwyr ddeall natur dreisgar esgyniad Temujin i rym gan atgyfnerthu ei reolaeth dros Lwythau'r Mongoliaid, arwyddocâd teitl Genghis Khan a'r dinistr a achoswyd gan ddarostyngiad y Mongoliaid o ddwy o ymerodraethau China, ynghyd â'r ymerodraeth Fwslimaidd i'r gorllewin. Dylai dysgwyr ymwneud â'r goddefgarwch a'r gwerthfawrogiad o amrywiaeth yng nghod cyfraith y Mongoliaid a roddwyd ar ei diriogaethau.

© WJEC CBAC Ltd. 2025

Sgiliau trawsgwricwlaidd – Llythrennedd	
Mae llawer o gyfleoedd i gynnwys Llythrennedd mewn TGAU Hanes. Mae'r cyfleoedd hyn yn cynnwys dadansoddi deunydd ffynhonnell, cyfleoedd ysgrifennu estynedig, datblygu geirfa, dadlau a thrafod. Mae'r cyfleoedd hyn yn bwysig i ddysgwyr oherwydd y byddant yn meithrin sgiliau trawsgwricwlaidd a fydd yn sail i bedwar diben y Cwricwlwm i Gymru, yn ogystal â sgiliau cyfathrebu y gellir eu defnyddio ar draws pynciau gan eu paratoi ar gyfer addysg neu gyflogaeth yn y dyfodol. Isod mae rhai enghreifftiau o sut mae'n bosibl ymgorffori Llythrennedd yn yr addysgu a'r dysgu ar gyfer TGAU Hanes.	
Gwrando	Caiff dysgwyr y cyfle i asesu cywirdeb a dibynadwyedd deunydd ffynhonnell a rhannu safbwyntiau drwy drafodaeth a dulliau cwestiynu llafar wrth gael eu haddysgu am gynnwys y fanyleb.
	Enghreifftiau
	• Caiff dysgwyr eu hannog i ddadlau ac ymateb i safbwyntiau eraill. • Caiff dysgwyr gyfleoedd i wrando ar bodlediadau a recordiadau i ddatblygu eu geirfa a meithrin eu sgiliau gwrando. • Mae'r defnydd o hanes llafar a chyfweliadau yn meithrin sgiliau gwrando a'r gallu i ymateb i eraill yn briodol. • Caiff dysgwyr y cyfle i rannu ac ymateb i gyflwyniadau gan eu cyfoedion.
Darllen	Caiff dysgwyr y cyfle i ddarllen deunydd ffynhonnell cyfoes ynghyd ag amrywiaeth o ddehongliadau hanesyddol, cyn gwerthuso'r ffynonellau yn feirniadol, dadansoddi eu cynnwys a chymharu a chyferbynnu ffynonellau sy'n canolbwyntio ar y dehongliad maen nhw'n ei roi o ddigwyddiadau.
	Enghreifftiau
	• Gall dysgwyr ddefnyddio amrywiaeth o dechnegau darllen fel sgimio a sganio neu ddarllen ar gyfer pwrpas. • Darllen darnau o amrywiaeth eang o ffynonellau fel areithiau, erthyglau, darnau o ddyddiaduron, cofnodion hanesyddol a phapurau newydd. • Cymharu a chyferbynnu cynnwys ffynonellau hanesyddol. • Asesu dibynadwyedd a chywirdeb y testun i feithrin y sgìl o ddarllen yn feirniadol.

© WJEC CBAC Ltd. 2025

Siarad	Caiff dysgwyr y cyfle i feithrin eu dealltwriaeth o safbwyntiau a chynnwys drwy ddadlau, trafod, cyflwyniadau a gwaith grŵp.
	Enghreifftiau
	• Dadlau'r rheswm pwysicaf pam y digwyddodd digwyddiad • Gofyn cwestiynau er mwyn egluro a meithrin dealltwriaeth. • Gall dysgwyr feithrin sgiliau siarad drwy waith grŵp a gwaith mewn parau.
Ysgrifennu	Caiff dysgwyr y cyfle i ddefnyddio amrywiaeth o eirfa pwnc benodol, iaith idiomatig a gallu cyflwyno eu gwaith yn ddigidol. Byddant yn cael cyfleoedd hefyd i fyfyrio ar strwythur a chynnwys eu gwaith hysgrifennu.
	Enghreifftiau
	• Dangos esiamplau o atebion drwy weithgareddau athro, cyfoedion a hunanasesu. • Caiff dysgwyr y cyfle i ddefnyddio amrywiaeth eang o arddulliau ysgrifennu fel ffurfiol, anffurfiol a pherson cyntaf.

© WJEC CBAC Ltd. 2025

Sgiliau trawsgwricwlaidd – Rhifedd	
Mae llawer o gyfleoedd i gynnwys Rhifedd mewn TGAU Hanes, er enghraifft dadansoddi newid yn y boblogaeth, dehongli ystadegau mewn ffynonellau sylfaenol ac eilaidd, dadansoddi graffiau a llinellau amser a mynd i'r afael â chysyniadau fel ymwybyddiaeth gronolegol. Mae'r cyfleoedd hyn yn bwysig i ddysgwyr am eu bod yn eu galluogi i roi digwyddiadau mewn cyd-destun a mesur newid. Gall dysgwyr lunio casgliadau seiliedig ar dystiolaeth sy'n seiliedig ar ystadegau a data rhifiadol. Isod mae rhai enghreifftiau o sut mae'n bosibl ymgorffori Rhifedd yn yr addysgu a'r dysgu ar gyfer TGAU Hanes.	
Mae dysgu am geometreg yn ein helpu ni i ddeall siâp, gofod a safle, ac mae dysgu am fesur yn ein helpu i feintioli yn y byd go iawn	Caiff dysgwyr gyfleoedd i ddadansoddi mapiau i ddeall twf a datblygiad ymerodraethau neu gynrychioliad daearyddol o ryfeloedd.
	Enghreifftiau
	• Gall dysgwyr ddadansoddi mapiau, strwythurau ac arteffactau. • Yna, gall dysgwyr ddadansoddi prosesau rhannu tir a chynllunio trefol. • Mae cyfleoedd i ddadansoddi strategaethau ac amddiffynfeydd milwrol.
Mae dysgu bod ystadegau yn cynrychioli data a bod tebygolrwydd yn modelu siawns yn ein helpu ni i ddod i gasgliadau ac i wneud penderfyniadau gwybodus	Caiff dysgwyr gyfleoedd i archwilio neu ddadansoddi data a graffiau drwy ddadansoddi ffynonellau.
	Enghreifftiau
	• Gall dysgwyr ddadansoddi data i lunio casgliadau ar ystadegau fel twf poblogaeth, costau ac ehangu tir. • Gellir dehongli deunydd eilaidd fel graffiau a siartiau. • Mae cyfleoedd i ddysgwyr greu eu cynrychioliadau rhifyddol eu hunain o'r data a gasglwyd.

© WJEC CBAC Ltd. 2025

Sgiliau trawsgwricwlaidd – Cymhwysedd Digidol	
Mae llawer o gyfleoedd i gynnwys Cymhwysedd Digidol mewn TGAU Hanes. Gall dysgwyr ddefnyddio technoleg ddigidol i gael gafael ar amrywiaeth eang o ffynonellau hanesyddol ac i ymchwilio i bwnc hanesyddol. Caiff dysgwyr y cyfle hefyd i feithrin eu sgiliau digidol wrth baratoi a chwblhau eu hasesiadau di-arholiad. Bydd y cyfleoedd hyn yn galluogi dysgwyr i feithrin sgiliau trawsgwricwlaidd sy'n ategu pedwar diben y cwricwlwm, ynghyd â galluogi mynediad pellach i wybodaeth hanesyddol wrth feithrin sgiliau meddwl creadigol ac ymwybyddiaeth foesegol presennol ac ar gyfer y dyfodol. Isod mae rhai enghreifftiau o sut mae'n bosibl ymgorffori Cymhwysedd Digidol yn yr addysgu a'r dysgu ar gyfer TGAU Hanes.	
Dinasyddiaeth	Bydd dysgwyr yn meithrin dealltwriaeth o bwysigrwydd priodoliadau, gan gynnwys defnyddio adnoddau mewn fformatau digidol fel e-lyfrau ac erthyglau ar-lein. Bydd yn ofynnol i ddysgwyr fynd i'r afael â phriodoliadau wrth ddadansoddi eitemau ar gyfer eu hymchwiliad hanesyddol a meddwl yn feirniadol am awduron tystiolaeth ddigidol.
	Enghraifft
	Dylid sicrhau bod dysgwyr yn ymwybodol o hawlfraint a llên-ladrad wrth edrych ar dystiolaeth hanesyddol ac wrth ddatblygu a chyflwyno eu dadleuon eu hunain mewn perthynas â thestun.
Rhyngweithio a Chydweithio	Gall dysgwyr gydweithio (yn ddigidol) ar dasgau wrth baratoi ar gyfer yr arholiad. Gallai hyn gynnwys asesiadau cyfoedion, ymateb i adborth yr athro neu greu gwaith.
	Enghraifft
	Mewn grwpiau, gallai dysgwyr ymchwilio i bwnc er mwyn cyflwyno maes astudiaeth a'i gyflwyno.
Cynhyrchu	Bydd cyfleoedd i ddysgwyr ymchwilio i amrywiaeth o ffynonellau yn ddigidol a byddant yn meithrin sgiliau digidol wrth greu asesiadau di-arholiad mewn fformat digidol.
	Enghreifftiau
	• Defnyddio archifau cenedlaethol a rhyngwladol i ddod o hyd i ddeunyddiau sy'n cysylltu â'r maes astudio.

© WJEC CBAC Ltd. 2025

	• Cwblhau'r asesiad gan ddefnyddio technoleg ddigidol.

© WJEC CBAC Ltd. 2025

<table>
<tr><th colspan="2">Sgiliau Cyfannol</th></tr>
<tr><td rowspan="3">Creadigrwydd ac Arloesi</td><td>Mae llawer o gyfleoedd i gynnwys Creadigrwydd ac Arloesi mewn TGAU Hanes. Mae'r cyfleoedd hyn yn bwysig i ddysgwyr er mwyn iddynt ymddiddori mwy yn y gwersi a mwynhau dysgu drwy dasgau sy'n eu hysgogi. Caiff dealltwriaeth ddyfnach ei meithrin drwy annog dysgwyr i gymryd rôl weithredol yn eu dysgu.</td></tr>
<tr><td>Enghreifftiau</td></tr>
<tr><td>• Bydd dysgwyr yn dangos creadigrwydd wrth ddatblygu ymatebion, mynegi eu barn am faterion hanesyddol perthnasol a gwerthuso ffynonellau a thystiolaeth yn feirniadol mewn asesiadau.
• Caiff dysgwyr gyfleoedd i fod yn greadigol ac i arloesi wrth gyflwyno gwybodaeth a chanfyddiadau.</td></tr>
<tr><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td rowspan="3">Meddwl yn Feirniadol a Datrys Problemau</td><td>Mae llawer o gyfleoedd i gynnwys meddwl yn feirniadol a datrys problemau mewn TGAU Hanes. Mae'r cyfleoedd hyn yn bwysig i ddysgwyr am eu bod yn datblygu'r gallu i feddwl yn ddadansoddol, ac i gasglu tystiolaeth, myfyrio arni a'i gwerthuso'n feirniadol er mwyn llunio barn wybodus ar amrywiaeth o bynciau. Gellir cymhwyso'r sgìl hwn i senarios bywyd go iawn.</td></tr>
<tr><td>Enghreifftiau</td></tr>
<tr><td>• Caiff dysgwyr gyfleoedd i ofyn cwestiynau ystyrlon ar ddeunydd ffynhonnell a dehongliadau hanesyddol, ac i'w gwerthuso fel rhan o'u proses o ddatblygu dadleuon beirniadol perthnasol.
• Bydd dysgwyr yn datblygu eu gallu i weld materion o sawl safbwynt.
• Drwy astudio parhad a newid dros amser, bydd dysgwyr yn meithrin eu sgiliau datrys problemau y gallant eu cymhwyso yn eu bywydau yn y dyfodol.
• Bydd dysgwyr yn gwerthuso ffynonellau a dehongliadau hanesyddol o ran dibynadwyedd, rhagfarn a phwrpas.
• Mae meddwl yn feirniadol a datrys problemau yn annog dysgu annibynnol ac yn hyrwyddo'r gallu i ddod i benderfyniadau rhesymol a gwybodus mewn agweddau eraill ar fywyd fel addysg bellach neu waith.</td></tr>
</table>

© WJEC CBAC Ltd. 2025

Cynllunio a Threfnu	Mae llawer o gyfleoedd i gynnwys Cynllunio a Threfnu mewn TGAU Hanes. Mae'r cyfleoedd hyn yn bwysig i ddysgwyr am fod y sgiliau cyfannol hyn yn galluogi dysgwyr i ymgysylltu â'r gorffennol, dadansoddi gwybodaeth a chyfathrebu â'u canfyddiadau, sydd wedyn yn galluogi dysgwyr i wella eu dealltwriaeth academaidd a'u paratoi i gymhwyso gwybodaeth hanesyddol mewn cyd-destunau modern. Isod mae rhai enghreifftiau o sut mae'n bosibl ymgorffori Cynllunio a Threfnu yn yr addysgu a'r dysgu ar gyfer TGAU Hanes.
	Enghraifft
	• Caiff dysgwyr gyfleoedd i gynllunio ac yna gwblhau eu hymateb i gwestiwn ymholi.
Effeithiolrwydd Personol	Mae llawer o gyfleoedd i gynnwys Effeithiolrwydd Personol mewn TGAU Hanes. Mae'r cyfleoedd hyn yn bwysig i ddysgwyr am eu bod yn datblygu gwydnwch a'r gallu i weithio'n effeithiol. Mae hyn yn helpu i feithrin sgiliau rheoli amser dysgwyr a'r gallu i flaenoriaethu tasgau, gan wella gallu dysgwyr i ddod yn unigolion hyblyg.
	Enghreifftiau
	• Bydd dysgu am destunau a allai fod yn sensitif yn galluogi dysgwyr i ddatblygu eu deallusrwydd emosiynol a'u hymwybyddiaeth hanesyddol. • Bydd cyfleoedd i gael asesiadau gan gyfoedion, hunanasesiadau ac asesiadau gan athrawon yn annog dysgwyr i ddatblygu strategaethau effeithiol i wella eu gwaith. • Cydweithio ar dasg ymchwil neu gyflwyniad. • Datblygu gwydnwch drwy adolygu ac ailfodelu atebion. • Mae cyfleoedd i ddysgwyr fynegi eu barn am faterion hanesyddol perthnasol, deunyddiau ffynhonnell cyfoes a dehongliadau hanesyddol.

© WJEC CBAC Ltd. 2025

Geirfa ar gyfer Opsiwn 2.1

Yr Oesoedd Canol: Genghis Khan tua 1162–tua 1227: astudiaeth achos ar imperialaeth yr oesoedd canol

Term	Diffiniad
Anda	Llw gwaed a oedd yn uno pobl.
Anrheithio	Ysbeilio lle mewn ffordd dreisgar.
Gorllewin Xia	Ymerodraeth yn nwyrain Asia, mae'r pobl Tangut yn ei rheoli, ac sydd â'i phrifddinas yn Xingqing.
Keshig	Gwarchodwyr ymerawdwr y Mongoliaid.
Kurultai	Cyngor o benaethiaid llwythau'r Mongoliaid.
Llinach Jin	Rheolwyr ymerodraeth Liao yng ngogledd China.
Llwybr Sidan	Llwybr masnach hynafol yn cysylltu arfordir dwyreiniol China ag arfordir dwyreiniol Môr y Canoldir.
Nomadig	Ffordd o fyw pobl sy'n symud o un lle i'r llall yn lle aros mewn un lle.
Pax Mongolica	Yr enw ar yr heddwch sefydlog mae pobl yn Ymerodraeth y Mongoliaid yn ei brofi.
Siamaniaeth	Crefydd yn seiliedig ar offeiriad o'r enw siaman sy'n cysylltu pobl â'r byd ysbrydol.
Stepdir	Glaswelltir gwastad sy'n ymestyn ar draws canol Asia.
Teyrnged	Rhoddion sy'n cael eu rhoi i rywun sydd mewn sefyllfa uwch.
Yarzgurtan	Mongoliaid sy'n uchelwyr.
Yassa	Cod cyfraith lafar y Mongoliaid.
Ymerodraeth Khwarazm	Ymerodraeth Fwslimaidd yng nghanolbarth Asia.

© WJEC CBAC Ltd. 2025